

LAUSUNTO

Opetusministeriölle

Luovien sisältöjen luvattoman verkkojakelun vähentämisen lainsäädännölliset keinot

Viitaten luovien sisältöjen luvattoman verkkojakelun vähentämisen lainsäädännöllisiä keinoja koskevaan muistioon (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:21) ja sitä koskevaan lausuntopyyntöön (9/040/2009) Piraattipuolue esittää lausuntonaan seuraavaa.

Keskeiset huomautukset ja ehdotukset

Lainsäädännön toimivuus ja muutostarpeet:

- Uusia lainsäädännöllisiä keinoja luvattoman verkkojakelun estämiseen ei tarvita. Tekijänoikeuslaki mahdollistaa jo nyt rajun puuttumisen epäiltyyn piratismiin (TekijäL 60 a - 60 c §). Ei ole myöskään yksiselitteisiä viitteitä siitä, että luvattomasta verkkojakelusta olisi enemmän haittaa kuin hyötyä [1].
- Piratismia harrastavat ovat myös viihdeteollisuuden merkittäviä asiakkaita. Tämän vuoksi tiukempi lainsäädäntö ja pelottelutaktikat, kuten TTVK:n harjoittama kirjeiden lähettäminen (jossa vaaditaan rahaa vastineeksi oikeusjutun nostamatta jättämisestä), ovat vahingollisia tekijöille ja alan liiketoiminnalle.
- TekijäL 60 a – 60 c, 50 a, 50 b ja 59 a §:t pitäisi kumota.
- Muistiossa esitetty väite aktiivisten piraattien määrästä ja sen laskusta lienee virheellinen. Suurempaan aktiivisten piraattien määrään viittaavat mm. Optulan tutkimukset.
- Toisin kuin muistiossa väitetään, luvaton verkkojakelu on kehittänyt kaupallisia palveluita kuluttajan kannalta. Esimerkiksi DRM-rajoituksista on musiikin verkkokaupassa pitkälti luovuttu.
- Luvatonta verkkojakelua voidaan vähentää tarjoamalla parempia palveluita. Tiukemmat lainsäädännölliset keinot merkitsisivät viestintäsalaisuuden romuttamista tai anonyymien netinkäytön yleistymistä. Anonyymius tekisi vertaisverkkojen käytön valvonnasta käytännössä mahdotonta.
- "Pehmeät keinot" tarkoittavat käytännössä keinoja, joiden avulla ohitetaan puolueeton oikeuslaitos, ja jotka lisäävät oikeudenhaltijoiden pelotteluvälit yksityishenkilöihin nähden.

Varoituskirjemenettely:

- Muistiossa visioitu varoituskirjementtely olisi oikeudenkäytössämme täysin poikkeuksellinen. Samalla se olisi vaarallinen ennakkotapaus oikeudenhaltijoiden ja teleyritysten asettamisesta yksityisen tekijänoikeuspoliisin asemaan.
- Kaikki liittymän katkaisuun johtavat toimenpiteet ovat ristiriidassa valtioneuvoston tavoitteiden kanssa, sillä laajakaistayhteydestä ollaan tekemässä peruspalveluvelvoitteen alaista palvelua.
- Vain tuomioistuimen tulee voida päättää nettiyhteyden rajoittamisesta tai katkaisemisesta tai muusta yksityishenkilön asemaan epäedullisesti vaikuttavasta toimenpiteestä.
- Piraattipuolue yhtyy lainsäädäntöneuvos Pekka Pulkkisen lausumassaan esittämiin huomioihin (muistio, s. 29–30).

Nykyisen lainsäädännön toimivuus ja muutostarpeet

Uusia lainsäädännöllisiä keinoja luvattoman verkkojakelun estämiseen ei tarvita. Tutkimustulokset eivät ole yksiselitteisesti osoittaneet, että luovat alat olisivat kärsineet nettikopioinnista. Esimerkiksi Ruotsin kulttuurimarkkinoita analysoineessa raportissa (Kulturskymning inställd, Johanna Nylander), todetaan seuraavaa: kirjamyynä kasvoi aikavälillä 1997–2008 37,7 %. Elokuviissa vähintään kerran puolessa vuodessa käyvien määrä oli vuonna 2006 korkein sitten mittausten aloittamisen 1980-luvulla. Vuonna 2007 musiikkia myytiin 19 % enemmän kuin vuonna 2002. Tietokone- ja konsolipelejä myytiin 2006 kaksi miljoonaa enemmän kuin 1998, liikevaihdon kasvaessa samalla huimat 169 %. Hollywood-elokuvien maailmanlaajuiset myyntitulot kasvoivat vuosina 2007 ja 2008. Suomessa luovien alojen työpaikkojen määrä lisääntyi vuosina 2000–2005 selkeästi enemmän kuin muilla aloilla keskimäärin. Tilastot osoittavat, että viihdeteollisuudella menee hyvin. [2]

Piratismia harrastavat ovat viihdeteollisuuden merkittäviä, jopa merkittävimpiä asiakkaita. Tuoreen brittitutkimuksen mukaan laitonta tiedostonjakamista harrastavat kuluttavat musiikkiin vuodessa keskimäärin 86 euroa ja harrastamattomat 44 euroa [3]. Myös Oslon kauppakorkeakoulu päätyi vastaavaan tulokseen [4]. Tämän vuoksi tiukempi lainsäädäntö ja pelottelutaktikat, kuten TTVK:n harjoittama kirjeiden lähettely, jossa vaaditaan rahaa vastineeksi oikeusjutun nostamatta jättämisestä, ovat vahingollisia tekijöille ja alan liiketoiminnalle. Lainsäädännöllä tätä toimintaa ei pitäisi tukea. Kova linja etäännyttää viihdeteollisuuden asiakkaita sen arvoista. Jo 10 % suomalaisista luvattonta kopiointia harjoittavista yhdeksäsluokkalaisista perustelee lataamistaan halulla vastustaa viihdeteollisuuden ylivaltaa [5]. Keinojen koventaminen kiihdyttäisi tätä kehitystä.

Tekijänoikeuslaki mahdollistaa jo nyt liian rajun puuttumisen epäiltyyn piratismiin (Tekijäl 60 a - 60 c §). Tekijäl 60 a § antaa yksityistaholle täysin poikkeuksellisia oikeuksia ja sen ainoa tarkoitus on mahdollistaa edellä selostettu oikeudenkäynnillä uhkailu. Tekijäl 60 a § pitäisi kumota. Keskeyttämismääräys (60 c §) johtaa nettiyhteyden katkaisuun ja on siten liian raju puuttumiskeino, eivätkä tuomioistuimet edes osaa soveltaa sitä oikein. Eräessä tapauksessa katkaistiin Ahvenanmaan maakuntahallituksen verkkoyhteys [6]. Myöskään oikeudenhaltijat eivät ole olleet innostuneita käyttämään tätä mahdollisuutta. Tekijäl 60 c § pitäisi kumota. Teknisen toimenpiteen kiertämisen kieltävä Tekijäl 50 a § pitäisi kumota, koska se rajoittaa kuluttajan perinteistä oikeutta valmistaa teoksesta muutamia kappaleita yksityisiin käyttötarkoituksiin. Teknisen toimenpiteen kiertämisestä keskustelemisen kieltävä Tekijäl 50 b § pitäisi kumota, koska se rajoittaa kohtuuttomasti sananvapautta ja yhteiskunnallista keskustelua [7]. Tuomion julkistamista koskeva Tekijäl 59 a § pitäisi kumota, koska häpeärangaistukset eivät sovellu länsimaiseen oikeusjärjestelmään.

Teosten epäkaupallinen kopiointi pitäisi laillistaa esimerkiksi seuraavista syistä:

- Tiedostonjakamisen kitkeminen edellyttäisi viestintäsalaisuuden romuttamista ja tietoliikenteen salauskäytäntöjen täydellistä kieltämistä.
- Väitteet tiedostonjakamisen haitallisuudesta myyntiin ovat vähintäänkin kiistanalaisia.
- Viihdeiteollisuus on ennenkin sopeutunut teknologian kehityksen tuomiin muutoksiin vastustettuaan muutoksia ensin kovasti. Ei ole mitään syytä epäillä, etteikö näin tapahtuisi nytkin.
- Täysin vapaa tiedostonjakamisen salliminen olisi suurin edistysaskel kulttuurin saatavuudelle sitten julkisten kirjastojen.
- Tiedostonjakaminen tuottaa enemmän hyötyä kuin haittaa. Kulttuuri leviää ilman mainittavaa haittaa. Monet lataavat enemmän kuin mitä heillä olisi edes varaa ostaa.
- Epäkaupallisen teosten hyödyntämisen kieltäminen haittaa muitakin kuin tiedostonjakajia. Esimerkiksi nuorille on tyypillistä fanikulttuuri, jossa lempielokuvasta, -tv-sarjasta tms. leikataan pätkiä ja pannaan ne YouTubeen taustamusiikin kera. Samoin myös tehdään omia fanisivuja, joille kopioidaan idolin kuvia ympäri nettiä. Nuorille tyypillinen fanikulttuuri on lähes kokonaan kriminalisoitua toimintaa. Tällaista tilannetta ei voida pitää kestäväenä.

"Vakavimmat" tekijänoikeuden loukkaukset eivät sinänsä ole siirtyneet vertaisverkkoihin. Esimerkiksi YouTube-palveluun ja vastaaviin videopalveluihin lisätään usein elokuvia ja tv-sarjojen jaksoja, ja ne saattavat saada katsojia tuhansista satoihin tuhansiin. Vertaisverkossa yksi ihminen ei yleensä jaa yhtä kokonaista teosta tuhansille ihmisille. YouTubeen ja vastaaviin palveluihin "alasottoilmoitukset" ovat edelleen pätevä keino. Suomessa tällaisia palveluita ei ole syntynyt. Lienee todennäköistä, ettei YouTubeen kaltaista palvelua olisi koskaan päässyt syntyään Suomessa, koska sen kimppuun olisi kohdistunut niin raju hyökkäys oikeudenhaltijapuolelta. Yhdysvalloissa on perinteisesti jonkin verran Eurooppaa enemmän ymmärretty vapaan internetin ihmiskunnalle tarjoama hyöty. YouTube on saanut toimia ja Google Books -palveluun on lisätty paljon kirjoja siinä missä Euroopassa Google ei ole päässyt yhteisymmärrykseen oikeudenhaltijoiden kanssa.

Muistiossa esitetty väite aktiivisten piraattien määrästä ja sen laskusta lienee virheellinen. Mainittua aktiivisten piraattien määrää voidaan pitää alimitoitettuna. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen mukaan suomalaisista yhdeksäsluokkalaisista 29 % harrastaa nettipiratismia päivittäin tai lähes päivittäin [8]. Jos aktiivinen piraatti määritellään tällä aktiivisuustasolla, pelkästään 15-16-vuotiaissa olisi noin 40 000 aktiivista piraattia (yhden ikäluokan ollessa n. 60 000). Koska yhtä aktiivisia piraattikokoluokkia on epäilemättä monia muitakin, voidaan päivittäin tai lähes päivittäin piratismia harrastavien määrän varovaisesti arvioida olevan ennemminkin 200 000. Erään tutkimuksen mukaan 2,8 miljoonaa 15-74-vuotiasta ruotsalaista on ladannut musiikkia luvattomasti [9]. Muistiossa ei esitetä lähdeviitteitä aktiivisten piraattien määrää taikka määrän laskua koskeville arvioille. Näinollen aktiivisten piraattien määrään mahdollista laskua koskevaan arvioon on mahdoton ottaa kantaa, mutta Piraattipuolueen tietoon ei ole tullut tutkimustuloksia, jotka osoittaisivat sen laskeneen. Lisäksi on huomattava, että tekijänoikeuksien rikkomista tapahtuu paljon muutenkin kuin vertaisverkoissa, esimerkiksi YouTubeen ja muiden vastaavien videopalveluiden yhteydessä. Jos vertaisverkkoja laittomiin tarkoituksiin käyttävien määrä olisikin laskenut, tämä on voinut kompensoitua muunlaisen tekijänoikeuslakien rikkomisen lisääntymisenä. Tietotekniikan tutkimuslaitos HIIT:n mukaan vuonna 2006 voimaan astunut tekijänoikeuslain tiukennus on vaikuttanut vain harvojen käyttäytymiseen piratismia vähentävästi [10]. Pelkästään The Pirate Baylla on arveltu olevan 110 000 suomalaista käyttäjää päivässä [11].

Toisin kuin muistiossa väitetään, luvaton verkkojakelu on edistänyt kaupallisten markkinoiden kehitystä. Esimerkiksi kuluttajille haitallisista DRM-rajoituksista on musiikin verkkokaupassa pitkälti luovuttu. Luvaton verkkojakelu on ollut myös merkittävä kannustin laajakaistayhteyteen siirtymiseen, mikä on ollut omiaan helpottamaan laillisten suoratoistopalvelujen syntymistä. Ilman luvaton verkkojakelua kuluttajille olisi tarjolla hitaita nettiyhteyksiä ja vahvasti kopiosuojattuja teoksia kalliiseen hintaan. On myös muistettava, että tekijänoikeus itsessään on kaupallinen monopoli, ja siinä mielessä markkinoiden toimintaa rajoittava tekijä. Luovien alojen markkinoiden toimivuutta voidaan lisätä lyhentämällä kaupallisen tekijänoikeussuojan kestoja.

Luvaton verkkojakelua voidaan vähentää korkeintaan tarjoamalla palveluita, jotka ovat luvattoman verkkojakelun palveluja parempia. Eräs yksityishenkilö luonnehti verkkokolumnissaan kuluttajien odotuksia musiikin verkkokaupan suhteen seuraavasti:

- "- kaiken musiikin täytyy löytyä saman katon alta (vrt. piratebay).
- lataamisen täytyy olla helppoa (vrt. piratebay)
- lataamisen täytyy olla halpaa (vrt. piratebay)
- musiikin käytössä ei saa olla teknisiä rajoituksia, esim. DRM (vrt. piratebay)
- maksamisen täytyy olla helppoa (vrt. piratebay - ei maksuprosessia lainkaan)
- palvelun täytyy olla luotettava, ts. latauksen täytyy onnistua aina
- musiikin laadun täytyy olla hyvä, mielellään vaihtoehtoja" [12].

Erityisesti kahden viimeisen kohdan osalta kaupallisten toimijoiden on helppoa olla vertaisverkkopalveluita houkuttelevampia. Jopa vertaisverkkoja laajempi valikoima olisi myös suhteellisen helppoa erityisesti kotimaisen materiaalin suhteen. Mikromaksujärjestelmien kehittäminen (esim. tekstiviestimaksu) tekisi maksamisesta helppoa. Maksullisten palveluiden olisi myös helpompi tarjota suuria latausnopeuksia kuin vertaisverkkojen. Tämä korostuisi elokuvien ja pelien osalta.

Varoituskirjeiden lähettäminen

"Pehmeät keinot" tarkoittavat käytännössä keinoja, joiden avulla ohitetaan puolueeton oikeuslaitos, ja jotka lisäävät oikeudenhaltijoiden pelotteluvaltaa yksityishenkilöihin nähden. Muistiossa visioitu varoituskirjemenettely olisi oikeudenkäytössämme täysin poikkeuksellinen. Samalla se olisi vaarallinen ennakkotapaus oikeudenhaltijoiden ja teleyritysten asettamisesta yksityisen tekijänoikeuspoliisin asemaan. Teleyritysten intressissä ei ole ryhtyä tekijänoikeuspoliiseiksi. Oikeudenhaltijoiden edustajat ovat asianosaisia, joille ei pitäisi antaa tällaisia oikeuksia. TTVK:n halut muodostaa varoituskirjeiden kohteista rekisteri ja käyttää sitä hyväkseen uhkailukirjeittensä lähettelyssä ja näytösoikeudenkäynneissään loukkaisivat rajusti perusoikeuksia.

Varoituskirjemenettelyä ei voitaisi kohdistaa epäiltyyn riittävällä tarkkuudella (perheet, kämpppäkaverit, yhteisötilaajat). Varoituskirjemenettely saattaisi useinkin paljastaa toisen internetin käytöstä ulkopuoliselle henkilölle hänen yksityiselämänsä kuuluvia yksityiskohtia, esimerkiksi viehtymyksen tietynlaiseen aikuisviihteeseen. Kenellekään ulkopuoliselle ei ylipäänsä kuulu se tieto, että jotakuta epäillään lain rikkomisesta.

Varoituskirjemenettelyn käyttöönotto, etenkin jos muodostettaisiin rekisteri, saattaisi johtaa siihen, että yksityishenkilöt lakkaisivat pitämästä wlan-yhteyksiään avoimina muiden käyttöön. Tavoite on ristiriidassa oikeusministeriössä parhaillaan olevan hankkeen kanssa, jossa aiotaan dekriminialisoida avoimen wlan-yhteyden käyttö ilman erillistä lupaa ja siten rohkaista avointen wlan-verkkojen perustamista. Kaikki liittymän katkaisuun johtavat toimenpiteet ovat ristiriidassa valtioneuvoston tavoitteiden kanssa. Olisi sietämätöntä, että samanaikaisesti kun laajakaistayhteydestä ollaan tekemässä peruspalveluvelvoitteen alaista palvelua, ajettaisiin verkkoyhteyden katkaisemiseen johtavaa lainsäädäntöä. Tämäkin on hyvä syy TekijäL 60 b ja 60 c §:n kumoamiseen.

On perustavien oikeusperiaatteiden säilyttämisen kannalta täysin välttämätöntä, että nettiyhteyden rajoittamisesta tai katkaisemisesta tai muusta yksityishenkilön asemaan epäedullisesti vaikuttavasta toimenpiteestä voi päättää vain tuomioistuin. Poliisin tehtäviä ei pidä missään tapauksessa ulkoistaa oikeudenhaltijoille tai näiden käskyttäminä toimiville teleyrityksille.

Tiukempien keinojen käyttöönotto lisäisi paineita siirtyä salattuihin vertaisverkkoihin ja anonymisointikäytäntöihin. Ruotsissa anonymisointipalveluiden suosio on tiettävästi kasvanut räjähdysmäisesti keväisen tekijänoikeuslain tiukennuksen jälkeen ja jo puolen miljoonan ruotsalaisen arvellaan käyttävän nettiä anonymisti [13]. Anonymisointipalvelujen yleistymisen tekee tekijänoikeusloukkausten valvomisesta vertaisverkoissa käytännössä mahdotonta. Samalla anonymisointi- ja salaustekniikoiden kehittyminen johtaa siihen, että oikeiden rikollisten on yhä helpompi salata toimintansa viranomaisilta. Tämän huolen ovat esittäneet myös Ison-Britannian poliisi ja salaiset palvelut MI5 ja MI6, jotka ovat ilmoittaneet vastustavansa maahan suunniteltua epäiltyjen piraattien nettiyhteyksien katkaisemista koskevaa lakia [14]. On itsestäänselvää, että ensimmäisen tai toisen varoituskirjeen saapuminen ei johtaisi useinkaan tekijänoikeuksien rikkomisen lopettamiseen, vaan liikenteen anonymisointiin.

Erityisesti varoituskirjemenettelyä tiukemmat lainsäädännölliset keinot nettipiratismia vastaan merkitsisivät viestintäsalaisuuden romuttamista. Vertaisverkkoliikenne kulkee tavallisen verkkoliikenteen seassa, ja sen kattava valvominen edellyttäisi kaiken verkkoliikenteen kattavaa valvontaa. Anonymisointi- ja salauskäytäntöihin siirtymisen estäminen kieltämällä nämä keinot voisi olla tehokasta vain, jos ne kiellettäisiin kokonaan. Tämä taas ei olisi mahdollista, koska esimerkiksi salattuja yhteyksiä tarvitaan päivittäin sähköposti- ja pankkipalveluiden käyttöön.

Piraattipuolue yhtyy lainsäädäntöneuvos Pekka Pulkkinen lausumassaan esittämiin huomioihin (muistio, s. 29–30). Uusiin tekijänoikeuslain kiristykseen ei ole nyt syytä ryhtyä.

Lopuksi

Nettiyhteyksien nopeutuminen, tallennuskapasiteetin kasvu sekä erilaiset anonymisointi- ja salauskäytännöt tekevät lähitulevaisuudessa vertaisverkojakelun valvomisen merkityksettömäksi ja mahdottomaksi. Muun kuin avoimissa vertaisverkoissa tapahtuvan tiedostonjakamisen valvominen olisi mahdollista vain, jos tarkkailtaisiin jatkuvasti kaikkea sähköistä tietoliikennettä. Tällaisen valvontayhteiskunnan suuntaan tuskin kukaan toivoo kehityksen johtavan. Salattua tai anonymisoitua liikennettä ei pystyittäisi valvomaan mitenkään, eikä salausta tai anonymisointia ole mahdollista käytännössä kieltää. Verkkoyhteyksien nopeutuminen ja tallennuskapasiteetin kasvu tarkoittavat, että ennen pitkää kuka tahansa voi vaikkapa kahvilassa istuskellessaan lähettää kännykällä kaikille kahvilassa oleville kaiken Suomessa koskaan tuotetun musiikin. Tällöin on täysin merkityksetöntä, mitä lait asiasta sanovat. Mikään mahti maailmassa ei saa ihmisiä pidättäytymään kulttuurin jakamisesta, koska altruistinen jakaminen toisten kanssa on ihmisen luonnollinen ominaisuus.

Lähteet:

- [1] <http://www.piraattipuolue.fi/kulttuuri/artikkelit/259-tutkittua-asiaa-tiedostonjakamisesta>
- [2] <http://www.piraattipuolue.fi/kulttuuri/artikkelit/171-tiedostonjakamisen-vaikutuksista-kaupalliseen-kulttuurintuotantoon>
- [3] <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1224460/Illegal-downloaders-spend-MORE-music-obey-law.html>
- [4] <http://arstechnica.com/media/news/2009/04/study-pirates-buy-tons-more-music-than-average-folks.ars>
- [5] <http://www.optula.om.fi/uploads/iu019.pdf>
- [6] <http://www.itviikko.fi/uutiset/2008/05/09/ahvenanmaalla-skandaali-musiikin-jakelusta-maakuntahallituksesta/200812863/7>
- [7] <http://mjr.iki.fi/eucd/>
- [8] <http://www.optula.om.fi/uploads/bhv8ig0vde5.pdf>
- [9] <http://di.se/Nyheter/?page=/Avdelningar/Artikel.aspx%3FO%3DRSS%26ArticleId%3D2009\10\12\356464>
- [10] <http://www.law.ed.ac.uk/ahrc/script-ed/vol5-1/hietanen.asp>
- [11] http://www.tietokone.fi/uutiset/2008/pirate_baylla_yli_100_000_kayttajaa_suomesta
- [12] <http://piraattiliitto.org/artikkelit/2009/11/huomisen-levykauppa>
- [13] http://svt.se/2.22620/1.1752953/en_halv_miljon_gommer_sig_for_ipred
- [14] <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/uk/crime/article6885923.ece>

Puheenjohtaja Pasi Palmulehto

Sihteeri Ahto Apajalahti